

4-El sexenni democràtic (1868-1874)

4.1-Cap a la Revolució Gloriosa (1864-Setembre 1868)

La revolució de 1868 és la fi d'una època marcada per l'actuació descaradament partidària de la Corona, amb una reina, Isabel II, sempre decantada cap als governs moderats ó unionistes. L'elit econòmica que controlava el partit moderat- en el poder sense interrupció ençà 1856- aprofitaren el domini de l'Estat per beneficiar-se de manera cada vegada més escandalosa i anar excloent a la resta de partits.

El regnat d'Isabel II, malgrat les seues limitacions democràtiques i la inestabilitat política del període, es pot considerar **una etapa important per a la consolidació del liberalisme a Espanya i l'enlairament econòmic del país**. Precisament, els canvis socials produïts durant el regnat d'Isabel II podria explicar les causes de l'esclat d'una nova revolució de caràcter democràtic en 1868:

a) Una nova societat: Si revisem les dades del cens de 1860, en aquests anys veiem que **la societat espanyola encara era predominantment agrària**, es notava el retard de la revolució industrial. **Més del 70% de la població activa treballava al camp (d'ells, més del 33% eren jornalers)**. A més hi havia:

-Més d'un 10% de servents

-Prop d'un 10% d'artesans

-Tan sols un 2% de treballadors fabrils (**proletaris**)

Així s'explica la **dualitat social** que marcava -i marcarà durant dècades- l'evolució política del país. Per un costat, el **predomini de les zones rurals**, amb molta població analfabeta i un camperolat més conservador, el que facilitava la manipulació electoral per part del govern de torn. Per un altre, ja es pot considerar que **un quart dels espanyols eren població urbana: més alfabetitzada i activa políticament** i que, per tant, no acceptava fàcilment les creixents limitacions polítiques que imposava el règim isabel·lí. Les ciutats seràn les que donen suport a la revolució de 1868 i on hi predominen els partits demòcrata i republicà.

b) Radicalització política: **A partir de 1864**, a mesura que es va fer evident que la via electoral estava clarament controlada pels moderats, que tornaven a acaparar el poder, **el Partit Demòcrata* va començar a conspirar contra Isabel II**. Fundat en 1849 a partir d'una escisió del Partit Progressista, els demòcrates demanaven el ple reconeixement dels drets ciutadans, el sufragi universal i l'abolició de les quintes. Sota els governs de la Unió Liberal (1856-68) el demòcrata era un partit clandestí, que adoptà el republicanisme i s'acostà al socialisme i molts dels seus líders acabaren a l'exili.

En els últims anys del regnat d'Isabel II, a mesura que els governs unionistes i la reina mateixa es trobaven cada vegada més desprestigiats, **el Partit Progressista començà a acostar-se al demòcrata per preparar la caiguda de la reina**, acompanyant-los a l'exili. Exemple que seguiren algunes figures crítiques unionistes.

En 1866 aquesta creixent oposició a la monarquia isabelina quallà en el **Pacte d'Ostende**. Els líders demòcrates, progressistes i republicans exiliats signaren aquest acord en la ciutat belga d'Ostende, que **recollia l'acord de derrocar a la reina i instaurar un nou règim basat en el sufragi universal i el reconeixement de totes les llibertats civils** (seguint el programa demòcrata). Als mesos posteriors s'afegirien a l'acord els unionistes -després de la mort d'O'Donnell en 1867-, alguns moderats i una part dels líders de l'exercit. Era evident la impopularitat de la reina, acusada de mantindre una conducta immoral i d'afavorir sempre als moderats.

Després d'alguns intents fallits -alçament de prim o el del quarter de Sant Gil en 1866-, durament reprimits, en setembre de 1868 es produí finalment la **Revolució Gloriosa**: un alçament militar de la flota situada a Cadis, que va estar acompanyat d'altres realitzats pels militants demòcrates i republicans a algunes de les principals ciutats. Els militars sublevats (Prim, Serrano, Topete i altres) llançaren una proclama denunciant la corrupció i ineficàcia del govern moderat i la immoralitat de la Corona, i demanant la participació de tots els sectors de la societat. Recollia les principals demandes demòcrates -sufragi universal, llibertats plenes- i es tancava amb un *Viva España con Honra!*. Mentres, a les principals ciutats -en especial al Mediterrani- apareixien juntes revolucionàries i es restablia la milícia nacional -ara rebatejada com a *voluntarios de la libertad*. Els militars sublevats derrotaren a les tropes enviades pel govern a la **Batalla d'Alcolea**, i la reina hagué de partir cap a l'exili.

4.2-La Regència del General Serrano (1868-1870)

El govern provisional el formaren progressistes i unionistes, però assumiren les principals idees del partit demòcrata. A canvi, els líders demòcrates acceptaren que es mantinguera la monarquia. Els canvis es plasmaren en la decisió de convocar **eleccions a corts constituents**, guanyades pels progressistes, que quasi obtenen la majoria absoluta (159 diputats). També obtingueren molts diputats els unionistes (69) i els Republicans Federals (69), una escisió dels demòcrates, que varen ser la gran sorpresa. En canvi els demòcrates fracasaren (20 diputats) igual que els Moderats (14). Els carlins

obtingueren 18 diputats.

La **constitució de 1869** reflexa l'ideari democràtic que havien assumit els partits adherits a la revolució. És per a molts la **primera constitució espanyola realment democràtica**:

a) Inclou una **declaració de drets**, en la que es recollien noves llibertats com la de **reunió i associació** (que permetia fundar partits, sindicats i associacions de socors mutus). També es reconeixia la **llibertat de Càtedra** i la inviolabilitat del domicili i la correspondència.

b) **Sufragi universal masculí** per a majors de 25 anys.

c) El parlament (legislatiu) constaria de **dos cambres** (bicameral)

-El **congrés** escollit per sufragi, disposava d'àmplies atribucions, especialment controlar el govern.

-El **senat** el composarien antics alts càrrecs de més de 40 anys.

d) L'**executiu** recaia en el govern, no en **el rei**, que **restava com una figura simbòlica**, representativa del poder de l'Estat (semblant a l'actual, definit per la idea de que "el rei regna però no governa").

c) El poder judicial quedava clarament regulat, establint-se les **oposicions a jutges** i l'ús de jurats populars.

d) Els **ajuntaments i diputacions** es triarien **per sufragi**.

El primer govern del sexenni el va presidir el **general Prim, líder dels progressistes**, qui aprovà moltes de les promeses dels revolucionaris com **l'abolició dels consums** (impost indirecte que gravava especialment als sectors populars urbans). A més va aplicar una **política econòmica estrictament lliurecanvista**, que perjudicava a la indústria tèxtil catalana front a les importacions angleses, més competitives (com ja passà durant la Regència d'Espartero).

El govern de Prim, però, va haver de fer front a un seguit de greus problemes que amenaçaven l'estabilitat del nou règim:

a) **La recerca d'un nou rei**: una de les bases de la revolució havia estat l'expulsió dels borbons, però es considerà que la conservació de la monarquia era un element fonamental per a l'estabilitat del país. El predomini dels progressistes en les corts implicava que **el nou rei hauria de ser catòlic i democràtic alhora**. La tria va ser molt complicada. Es barallaren candidats com el Duc de Montpensier (fill del derrocat rei de França i casat amb la germana menuda d'Isabel II, Lluïsa Fernanda de Borbó), o un

príncep alemany, que renuncià (aquesta possibilitat desembocà, després d'alguns incidents diplomàtics, en la guerra Franco-Prussiana!!).

Finalment, l'escollit fou **Amadeu de Savoia, (Amadeu I)** segon fill del rei d'Itàlia, que acomplia perfectament les característiques i, defensat pels progressistes, va rebre el suport majoritari del parlament.

b) L'inici de **la guerra dels deu anys a Cuba (1868-1878)**, provocada per l'interès de part de la societat cubana per emancipar-se d'Espanya i per abolir l'esclavitud a Cuba (seguint l'exemple dels EUA uns anys abans). Els criolls cubans es sentien marginats pel règim isabel·lí i, a més, els independentistes aspiraven a una societat sense diferències racials. Plans que xocaven amb els interessos dels terratinents espanyols a l'illa, que eren esclavistes i enemics de la independència.

c) **Alçaments republicans:** En consolidar-se l'opció monàrquica en la nova constitució, una part important dels demòcrates abandonaren el partit, fundant el Partit Republicà-Federal. Partidari d'una República que concedira una ampla autonomia a les diferents regions d'Espanya, va tindre un gran èxit a la zona mediterrània de parla catalana i a Múrcia en les eleccions de 1869.

Forçat per l'esclat de la guerra de Cuba, el govern es veié obligat a **restablir els consums i a mantindre les quintes**, mesures que molts republicans contemplaven com una traïció a les idees de la revolució del 1868. Açò provocà en 1869 un seguit d'alçaments republicans a Catalunya, i el govern hagué d'enviar l'exercit.

d) **Conflictes socials:** la continuació de la crisi econòmica de 1866, provocada per les males collites, seguia provocant atur entre llauradors i obrers. Coincidint amb l'alçament republicà de 1869 es produïren **ocupacions de terres a Andalusia**, reclamant un repartiment de terres. A les ciutats es produïren alguns alçaments puntuals i també les **primeres vagues obreres**. Aprofitant les llibertats recollides a la constitució es difongueren lliurement les **idees anarquistes** (basades en l'igualitarisme i l'apoliticisme/negació de l'Estat).

4.3-La Monarquia d'Amadeu de Savoia (1871-73)

Amadeu I es va trobar un país políticament dividit i afectat per greus problemes, que en anar en augment expliquen la seua abdicació dos anys després:

a) **Gran part del país no l'acceptava com a nou rei:**

-En especial, els sectors més conservadors i catòlics es declaraven **proborbònics**, així com la noblesa espanyola, que no acceptava al nou rei com a legítim.

-Els **carlins** havien aprofitat la recuperació del sufragi universal per mostrar la seua presència a zones rurals del País Basc, Navarra, Catalunya i València, obtenint 20 diputats.

-Els **republicans**, que apostaven per la creació de la primera república i tenien una força creixent entre les classes populars urbanes.

b) Per a acabar de complicar la situació al nou monarca, el seu principal defensor i líder dels progressistes, **el general Prim, va ser assassinat** en un atemptat en 1871, dies abans de l'arribada d'Amadeu de Savoia. Açò va provocar una **greu crisi política** en la coalició de govern de la que formaven part els progressistes, unionistes i demòcrates, que portà una ruptura de la coalició i la desaparició dels governs estables. En els dos anys de regnat d'Amadeu I **es succeïren tres eleccions generals i sis governs**, encapçalats generalment pels progressistes, ara liderats per Pràxedes Mateo **Sagasta**.

c) L' **oposició de l'esglèsia espanyola** no es mostrava obertament contrària al nou rei -que era catòlic- però sí a la constitució de 1869, que declarava la llibertat religiosa. Per això **va col·laborar a organitzar l'oposició borbònica**, liderada pel moderat **Cànovas del Castillo**, partidaria de restaurar la monarquia en la figura del fill d'Isabel II, Alfons de Borbó.

d) L'aposta dels governs progressistes per suprimir l'esclavitud a Cuba i instaurar el lliurecanvisme, a més de les contínues protestes de jornalers i obrers provocaven **l'oposició dels sectors benestants del país**. Culpaven al nou règim sorgit de la revolució de no resoldre els problemes del país. Els **hisendats cubans, els industrials i els terratinents anaren inclinant-se cap a la restauració dels borbons**.

e) Els carlins s'alçaren en contra del nou rei en 1872, donant principi a la **tercera guerra carlina (1872-76)**. Que es desenvolupà als mateixos escenaris que la primera (País Basc, Navarra, Nord de Catalunya i Maestrat) i amb els mateixos mètodes guerrillers.

Cansat de tants problemes, **en febrer de 1873, Amadeu I abdicà** i abandonà el país d'immediat

4.4. La primera república espanyola (1873-1874)

En produir-se l'abdicació d'Amadeu de Savoia el Congrés i el Senat es reuniren conjuntament i aprovaren la declaració d'Espanya com a República. **La república arribà de manera pràcticament "accidental"** de la mà d'uns diputats majoritàriament monàrquics. **No hi havia una majoria entre la societat ni entre els polítics partidària de la República**, però resultava inviable plantejar-se l'elecció d'un nou rei. Isabel II estava descartada i el seu fill, Alfons, tenia tan sols 15 anys. En tot cas, la falta de suport provocà que la República estiguera marcada per la inestabilitat política: 4 presidents en tan sols 11 mesos!

L'aprovació de la República sorprengué a la societat espanyola, ja que, al capdavant els republicans eren una minoria. La societat espanyola es mostrà dividida davant el nou règim:

-Els mateixos **republicans** estaven dividits. La majoria dels diputats eren del **Partit Republicà Federal**, partidaris d'organitzar l'Estat com una federació lliure de **cantons** (agrupacions lliures de ciutats, com a Suïssa). Una minoria eren republicans **unitaris**, partidaris de la unitat de l'Estat. Tots els diputats republicans apostaren, de moment, per mantindre un model de República unitària (centralista), encara que molts militants federalistes lluitarien per instaurar una República Federal realitzant insurreccions armades a les seues ciutats, declarant-les cantons, el que causaria el fracàs del règim.

-Els **progressistes i demòcrates** acceptaren la República, amb la condició de què es mantinguera unitària, però prompte abandonaren l'escena política.

-Els sectors més conservadors/moderats, decidiren no participar en la República, ignorant-la per preparar **la Restauració Borbònica**.

Amb aquesta situació de completa degradació política -es succeïren diferents intents de colp d'Estat en pocs mesos. El govern d'**Estanislao Figueras** convocà les **eleccions de maig de 1873** a corts constituents, en les que que sols participaren els **Republicans Federals**, que amb una abstenció superior al 60% (no es presentaven ni moderats, ni demòcrates ni republicans unitaris), obtingueren una ampla majoria absoluta.

Les noves corts redactaren el **projecte de Constitució Federal de 1873** (que mai no s'arribà a aprovar):

-Espanya es dividia en **17 estats federals** (semblants a les actuals autonomies, a més de Cuba i Puerto Rico)

-**Separació d'Església i Estat**, prohibint-se la subvenció de cap culte. Matrimoni civil.

-**Corts bicamerals**, amb un senat com a representació dels estats federals.

Les llargues discussions sobre la constitució fartaren a **Estanislao Figueres**, que optà per abandonar. El seu successor va ser **Francesc Pi i Margall**, també republicà federal, qui hagué de fer front en juliol de 1873 a l'onada d'**alçaments cantonals**. Les bases del partit republicà federal, cansades d'esperar optaren per proclamar la República Federal "des de baix", desafiant al govern i reclamant millores socials. Els cantons alçats es trobaven a Andalusia, Múrcia i València. A Alcoi coincidí amb una revolta obrera revolucionària, la **revolució del petroli**, que en ser durament reprimida per l'exercit, marcà un distanciament entre republicans i anarquistes.

Pi i Margall, incapaç d'enviar l'exercit contra els seus propis militants, optà per dimitir. **Nicolás Salmerón** el succeí, enviant a l'exèrcit a reprimir els cantons amb èxit (sols els de Cartagena resistí durant sis mesos). Com a ministre de justícia havia aprovat la derogació de la pena de mort, així que, quan hagué de signar penes de mort contra els soldats desertors de la guerra carlina, optà per dimitir.

El nou president, **Emilio Castelar**, Republicà unitari, es dedicà durant els seus tres mesos de presidència, a reforçar l'exercit, recuperant el **sistema de quintes** (que el govern Figueras havia eliminant, aprovant un exèrcit de voluntaris amb un sou més alt). En gener de 1874, quan el parlament s'oposà a Castelar, aquest dimití i es produí el **colp d'Estat del General Pavía**. El general oferí a Castelar seguir presidint el govern, però aquest renuncià, passant a governar el General Serrano.

4.5.La dictadura del General Serrano (1874)

La dissolució de les corts deixà el poder en mans dels militars. Encara que teòricament continuava la República, en la pràctica el General Serrano (participant destacat en la Revolució de 1868 i regent fins l'arribada d'Amadeu I) liderava el govern, actuant provisionalment com a dictador. Al seu govern, que durà poc menys d'un any (gener-desembre de 1874), participaren polítics progressistes i moderats.

Serrano va concentrar-se en la **guerra carlina**, iniciant una ofensiva al País Basc que dirigí personalment, mentre el govern quedava a càrrec de Sagasta.

Durant aquests messos s'anava prenent força el "partit alfonsí" liderat per Cánovas

del Castillo, que anava acumulant suports socials i militars. Cánovas pretenia que la situació es degradara fins al punt en que la societat espanyola assumira com a irremediable i possibilités l'accés a la corona d'Alfons de Borbó, sense necessitat de recórrer a la via del pronunciament militar. En desembre de 1874 es publicà el **Manifest de Sandhurst**, un missatge del rei als espanyols per celebrar els seus 17 anys (majoria d'edat llavors) en el que es presentava com a catòlic i liberal «...*ni dejaré de ser buen español ni, como todos mis antepasados, buen católico, ni, como hombre del siglo, verdaderamente liberal*». El manifest, redactat per Cánovas, servia per cridar l'atenció sobre la figura d'Alfons, que portava sis anys a l'exili formant-se en diferents acadèmies (sandhurst és un acadèmia militar britànica).

Dos dies després de la publicació del manifest, el 29 de desembre de 1874, el general **Martínez Campos**, proclamà en Sagunt a Alfons XII com a nou rei d'Espanya (avançant-se així als plans de Cánovas). **Sagasta**, acceptà el pronunciament, cedint pacíficament el govern a **Cánovas del Castillo**, iniciant-se així la **Restauració Borbònica (1875-1923)**.

Podem concloure que **la Revolució de 1868 va ser un intent d'establir un règim de caràcter democràtic** com a model alternatiu al del règim isabelí. Així, en aquests anys es contraposaven dos models polítics per a Espanya:

a) Un **model democràtic** -primer una monarquia, després una República- representat en la constitució de 1869, defensat per demòcrates i republicans. A aquest s'havien anat sumant progressistes i unionistes poc abans de 1868, en sentir-se completament exclosos del règim isabelí.

b) un model de **monarquia parlamentària no democràtica**, basada en el control del poder per una xicoteta elit política i militar vinculada a la Corona -constitució de 1845. El model fracassà en els anys anteriors a 1868 en anar concentrant-se el poder únicament en els moderats. Així, l'exclusió progressiva dels progressistes i unionistes anà sumant cada vegada més sectors a l'oposició, que es revoltà amb èxit en 1868.

El fracàs del sexenni donà una nova oportunitat als moderats -cánovas-, que reimplantaren, a partir de 1875, el vell model de monarquia parlamentària semblant al d'Isabel II, però "millorada". Ara basada en el torn pacífic de partits i en l'allunyament dels militars de la política, per tal d'evitar conflictes entre partits i el recurs al pronunciament

militar.

El sexenni, en aplicar per primera vegada en la història d'Espanya el sufragi universal directe (el de 1812 era indirecte) i llibertats plenes d'expressió, premsa i associació, va permetre la lliure expressió política de la població espanyola. En aquests anys **es faran evidents alguns dels problemes latents** de la societat espanyola, que tornaran a reaparèixer amb més força durant el segle XX:

a) **centralisme o descentralització**. El règim isabelí era clarament centralista però durant el sexenni la força dels republicans-federals en la zona mediterrània demostrarà la importància que mantenen les tendències descentralitzadores en l'antiga corona d'aragó. En la mateixa línia es pot interpretar la defensa del foralisme per part dels carlins. **Federalisme republicà i foralisme carlí haurien d'evolucionar al segle XX cap al nacionalisme actual.**

b) **Problemàtica social**. Durant el sexenni apareix per primera vegada de manera clara la **clase obrera organitzada**. Sorgeixen els primers nuclis anarquistes i els obrers participen en el republicanisme, atrets per reivindicacions com la supressió de consums i quintes.

c) **El problema cubà**. A Cuba es contraposaven els interessos d'una élit criolla terratinent, defensora de l'esclavitud -els esclaus treballaven a les grans plantacions- front una gran majoria de xicotets propietaris blancs i mulats. Aquests últims serien els partidaris de derogar l'esclavitud i de la independència de l'illa.

La Restauració, per tant, suposa una tornada al "model isabelí" (sufragi censatari, centralisme, control del moviment obrer i dels independentistes) però els problemes sorgits durant el sexenni tornaran amb més força dècades després.